

25 lat Zakładu Radioterapii w Centrum Onkologii w Warszawie na Ursynowie

Jacek Gałecki

25 years of the Department of Radiotherapy in the Center of Oncology at Ursynów, Warsaw

W 2009 r. minęło ćwierćwiecze działalności Zakładu Radioterapii w Centrum Onkologii na Ursynowie. Otwarcie odbyło się 16 lipca 1984 r. Wzięli w nim udział: prof. Tadeusz Koszarowski, prof. Barbara Gwiazdowska i przedstawiciele ówczesnych władz (Ryc. 1). Podczas uroczystości niektórzy pracownicy otrzymali odznaczenia państwowe. W *Biuletynie Informacyjnym Instytutu Onkologii* z sierpnia 1984 r. napisano: „Otwarcie pierwszej części Centrum oznacza zasadnicze polepszenie możliwości leczenia chorych na nowotwory... będą mogli korzystać z najnowocześniejszej aparatury w Zakładzie Teleradioterapii i będą leczeni w pełnoprofilowej Przychodni oraz w Zakładzie Rehabilitacji...” Napromienianie ambulatoryjne pierwszych chorych rozpoczęto nieco wcześniej, już 15 czerwca tego roku.

Te ważne uroczyste wydarzenia poprzedzone były wieloletnimi przygotowaniem i pracą całego zespołu specjalistów. Na kierownika Zakładu Radioterapii dyrektor

Instytutu Onkologii prof. T. Koszarowski powołał doc. Andrzeja Hliniaka, a małżonce, pani doc. Irenie Hliniak powierzył funkcję organizacji profilaktyki onkologicznej u kobiet w nowo powstałej Przychodni.

Osobą odpowiedzialną za zakupy i utrzymanie w ruchu aparatów do radioterapii w Instytucie Onkologii był wówczas naczelny inżynier Marian Dworakowski. Rycina 2 przedstawia wyładunek pierwszego przyspieszacza wysokoenergetycznego firmy Siemens, jak na tamte czasy – bardzo nowoczesnego urządzenia. Pierwotne wyposażenie Zakładu Teleradioterapii było następujące: jeden aparat do rentgenoterapii, dwa aparaty do kobaltoterapii, dwa akceleratory i jeden symulator [1].

Wysokie standardy międzynarodowe w radioterapii (o które nie było łatwo z powodu utrudnionych kontaktów z ośrodkami zachodnimi) zapewniały organizowane szkoły fizyki medycznej z udziałem najznakomitszych autorytetów [2]. Tylko tak doskonale wykształcony

Ryc. 1. Uroczyste otwarcie I części Zakładu Radioterapii, Przychodni i Zakładu Rehabilitacji – 16 lipiec 1984 r. Pierwszy od prawej prof. Tadeusz Koszarowski, dalej przedstawiciele ówczesnych władz państwowych. Przemawia doc. Barbara Gwiazdowska

Ryc. 2. Wyładunek i montaż pierwszego akceleratora firmy Siemens w Zakładzie Radioterapii na Ursynowie w 1984 r.

Ryc. 3. Otwarcie pierwszej w Centrum Onkologii Pracowni Tomografii Komputerowej, służącej do diagnostyki i planowania radioterapii – 1989 r.
Od prawej: prof. Janina Dziukowa, prof. Andrzej Hliniak, prof. Andrzej Kułakowski, prof. Zofia Dańczak z mężem i prof. Barbara Gwiazdowska

i doświadczony zespół fizyków medycznych, pracujący w tym czasie w Instytucie Onkologii przy ul. Wawelskiej pod kierownictwem doc. Barbary Gwiazdowskiej, mógł przejść dodatkowe obowiązki w Zakładzie Radioterapii na Ursynowie [3]. Należeli do niego między innymi następujący fizycy: Jerzy Tołwiński, Wojciech Bulski, Joanna Rostkowska, Maria Kawczyńska, Małgorzata Kania, Paweł Kukołowicz i Anna Semaniuk.

Podstawę kadry Zakładu stanowili doświadczeni onkolodzy ze specjalizacją w dziedzinie radioterapii. Podobnie jak w przypadku fizyków, do organizacji nowego Zakładu na Ursynowie wykorzystano zespół z Instytutu Onkologii przy ul. Wawelskiej. Osobiście pamiętam, jak już na jesieni 1983 r. prof. Tadeusz Koszarowski poprosił nas do swojego gabinetu i zapytał, czy wyrażamy zgodę na zorganizowanie działalności nowego Zakładu Radioterapii na Ursynowie pod kierunkiem prof. Andrzeja Hliniaka. Było to oczywiście pytanie retoryczne i grzecznościowa forma informacji, że zostajemy przeniesieni służbowo do pracy – wtedy jeszcze na peryferiach Warszawy. Centrum Onkologii na Ursynowie w tym czasie w zasadzie nie było. Wybudowana była jednakże przychodnia, a właściwie jej część i mury Zakładu Radioterapii oraz bunkry i pokoje bez telefonów i mebli. Jednakże uczestnictwo w organizacji nowego Zakładu uznaliśmy za zadanie wspaniałe i fascynujące – zaczęliśmy wszystko od początku.

Radioterapeutami z Instytutu Onkologii, skierowanymi przez prof. Tadeusza Koszarowskiego na Ursynów byli: dr Danuta Gajl, dr Michał Wasilewski, dr Czesława Leszczyk (zastępczyni prof. Hliniaka), dr Krzysztof Bujko, dr Jacek Fijuth i dr Jacek Gałecki. Później dołączyli z innych ośrodków: dr Zbigniew Szutkowski, dr Jerzy Skoczylas, dr Ryszard Krynicki, dr Piotr Pęczkowski,

dr Małgorzata Pilichowska, dr Zuzanna Guzel, dr Zofia Laskus, dr Małgorzata Grudzień, dr Joanna Hicer, dr Wojciech Załucki, dr Katarzyna Dytus, dr Renata Karczmarzyk. W kolejnych latach do zespołu dołączyli: dr Marek Wierchowski, dr Lucyna Kępka, dr Joanna Jońska, dr Edward Skrocki, dr Bogusław Lindner, dr Lucyna Pietrzak, dr Jagna Staniaszek.

Radioterapeutów przydzielano, zgodnie z ich zainteresowaniami, do odpowiedniej „grupy narządowej”, co w późniejszym czasie zostało utrwalone w strukturze działalności Centrum Onkologii [4]. Taki podział zapewniał możliwość wąskiej specjalizacji, a zatem i dobrą jakość leczenia chorych.

Instalacja tomografii komputerowej w 1989 r. (Ryc. 3) pozwoliła na spektakularny postęp w planowaniu radioterapii i oparcie protokołów o ówczesne wymogi międzynarodowe. Poznanie nowoczesnych zasad radioterapii zapewniały m. in. spotkania naukowe organizowane przez prof. A. Hliniaka z wybitnymi specjalistami zagranicznymi. W latach 1984-96, dzięki przyjacielskim międzynarodowym kontaktom naukowym naszego Szefa, w Zakładzie Radioterapii na Ursynowie z wykładami gościli światowej sławy radioterapeuci, fizycy i radiobiolodzy: Rodney Whithers, Jack Fowler, Jerzy Einhorn, John Massey, Søren M. Bentzen (Ryc. 4), RCS Pointon, Jane Dobbs, John Yarnold, RD Hunter, NK Gupta i wielu innych. Wizyta Diany Studd, szefowej modelarni w Christie Hospital w Manchester, również przyczyniła się do postępu w planowaniu leczenia. Wysoki poziom naukowy zapewniały też organizowane przez prof. A. Hliniaka wyjazdy na konferencje naukowe i szkolenia w ośrodkach zagranicznych, co w owych czasach nie było takie proste do zorganizowania. Indywidualne szkolenia w zagranicznych ośrodkach pozwoliły na unowocześnianie metod

Ryc. 4. Dr Søren Bentzen duński radiobiolog z Aarhus (drugi od prawej), obecnie światowej sławy naukowiec pracujący w USA, z wizytą na Ursynowie.
Z prawej – prof. Andrzej Hliniak, z lewej – dr Krzysztof Bujko i dr Jacek Gałecki

Ryc. 5. Wspólny wyjazd radioterapeutów na 14 Kongres UICC w Budapeszcie – 1986 r.
Od lewej: prof. Zofia Dańczak-Ginalska, dr Tadeusz Morysiński, dr Jacek Gałecki, dr Anna Skowrońska-Gardas,
dr Andrzej Wasilewski, dr Sławomir Falkowski, dr Ewelina Bopek-Pstrucha, dr Janusz Meder,
dr Danuta Gołębiowska, dr Andrzej Kawecki

leczenia, np. zastosowanie manchesterskiej metody hipofrakcjonacji u chorych na raka piersi. W 1986 r. uczestniczyliśmy w 14 UICC – światowym kongresie onkologicznym w Budapeszcie (Ryc. 5). W 1991 r. przebywaliśmy na zaproszenie wybitnych brytyjskich radioterapeutów w Royal Marsden w Londynie i Christie Hospital w Manchesterze (Ryc. 6).

Pierwsze dziesięciolecie to okres organizacji i wdrażania pełnego zakresu działalności Zakładu. Opracowywano protokoły nowych technik radioterapii, w których szczególną rolę przywiązywano do ochrony tkanek zdrowych. Tworzyliśmy bazy danych w celu opracowania wyników leczenia. Powstało w tym czasie wiele publikacji

naukowych [1]. W tym czasie liczba napromienianych chorych wzrosła dziesięciokrotnie z 220 w 1984 r. do 3155 w 1993 r. [1].

Jednakże pod koniec pierwszego dziesięciolecia rozpoczęły się problemy z dostępem chorych do aparatury. Ustawiczne awarie mocno już wyeksploatowanych urządzeń powodowały znaczne trudności w napromienianiu. Przeżywaliśmy razem z chorymi ciężkie chwile, oczekując na lepsze czasy. Urywały się telefony do prof. A. Hliniaka z prośbami o interwencje w sprawie długiego oczekiwania na leczenie. Profesor walczył na różnych frontach o poprawę stanu radioterapii, między innymi nagłaśniając problem w mediach. W rozmowie redakcyjnej, opu-

Ryc. 6. Brytyjsko-polskie spotkanie w Christie Hospital w Manchester w 1991 r. na zaproszenie radioterapeutów brytyjskich, których prezesem był wówczas dr Malcolm Sutton (pierwszy od prawej),
kolejno od prawej: prof. Stanisław Korzeniowski, prof. Andrzej Hliniak, prof. Jan Skolyszewski,
doc. Anna Skowrońska, prof. Jan Steffen

Ryc. 7. Pracownicy Zakładu Radioterapii – 2001 r.
Kierownik doc. Jacek Fijuth piąty od prawej w dolnym rzędzie

blikowanej w *Gazecie Wyborczej* z 3 października 1996 r. pod tytułem „Zaniebane promienie życia – chcę bić na alarm”, pisał: „...trzeba w Polsce podwoić liczbę aparatury, by osiągnąć choćby słaby poziom europejski... nowoczesne leczenie to aparatura diagnostyczna i terapeutyczna oraz kompetentni ludzie...”.

Za swoją działalność prof. Andrzej Hliniak otrzymał między innymi Krzyż Kawalerski i Komandorski Orderu Odrodzenia Polski. Po przejściu na emeryturę pracował do 2004 r. jako Naczelny Specjalista do spraw radioterapii w Centrum Onkologii. Organizował wielośrodkowe badania kliniczne u chorych na raka krtani, płuca i piersi. Praca naukowa prowadzona przez Niego w Zakładzie Radioterapii wzbudziła olbrzymie zainteresowanie również w licznych innych ośrodkach onkologicznych.

Po przejściu prof. A. Hliniaka na emeryturę w grudniu 1996 r. jego następcą został doc. Jacek Fijuth i pełnił tę funkcję do 2002 r. (Ryc. 7). W tym czasie rozpoczęła się, tak długo oczekiwana przez chorych i personel, wymiana wyeksploatowanej aparatury na nowy sprzęt terapeutyczny, na miarę dwudziestego pierwszego wieku. Zakupiono między innymi nowy symulator, dwa przyspieszacz i tomograf komputerowy. Urządzenia te były i pozostają nadal pod doskonałą opieką zespołu inżynierów, do których należą między innymi: Wojciech Ciaciuch, Stanisław Szempliński, Michał Rowiński, Janusz Walerian, Krzysztof Zembaczyński. Nad prawidłowym i bezpiecznym funkcjonowaniem aparatury czuwa zespół fizyków zajmujących się dozymetrią. Szczególną rolę

w Zakładzie Radioterapii pełnią technicy obsługujący skomplikowane urządzenia. Kierownikiem techników w pierwszym okresie działalności Zakładu Radioterapii była Zofia Zaleska, potem Hanna Roszczyk, a obecnie Ewa Zielińska.

Tę rewitalizację Zakładu Radioterapii rozpoczęto w ostatniej chwili, gdyż w tym czasie, w latach 1995-96, następowało otwieranie klinik narządowych w Centrum Onkologii, co spowodowało gwałtowny wzrost zapotrzebowania na radioterapię. Dalsza modernizacja i remont Zakładu Radioterapii nastąpiły po objęciu kierownictwa przez prof. Krzysztofa Bujkę w 2002 r. Zastępcą kierownika została doc. Lucyna Kępka. W 2005 r. zmarł prof. Andrzej Hliniak; odszedł nasz wielki autorytet, szef i przyjaciel.

Wiosną 2006 r. ukończono specjalnie zaprojektowaną i dobudowaną II część Zakładu Radioterapii, mieszczącą się poniżej I części. Mijało wówczas 22 lata naszej działalności. Połączono te wydarzenia i 29 maja 2006 r. odbyła się uroczystość upamiętniająca działalność prof. A. Hliniaka. Jego imieniem nazwaliśmy salę seminaryjną, w której tak często mieliśmy wspólne zebrania – odsłoniliśmy tablicę pamiątkową i zawiesiliśmy portret (Ryc. 8). Następnie dokonano uroczystego otwarcia II części Zakładu Radioterapii (Ryc. 9).

W czasie 25 lat działalności Zakładu Radioterapii liczba napromienianych chorych wzrosła z około 1000 w 1985 r. do ponad 7000 w 2009 r. (Ryc. 10). Wraz

Ryc. 8. Uroczyste nadanie sali seminaryjnej w Zakładzie Radioterapii imienia prof. Andrzeja Hliniaka.

Od prawej: prof. Olga Mioduszevska, prof. Marek P. Nowacki, prof. Jan Steffen.

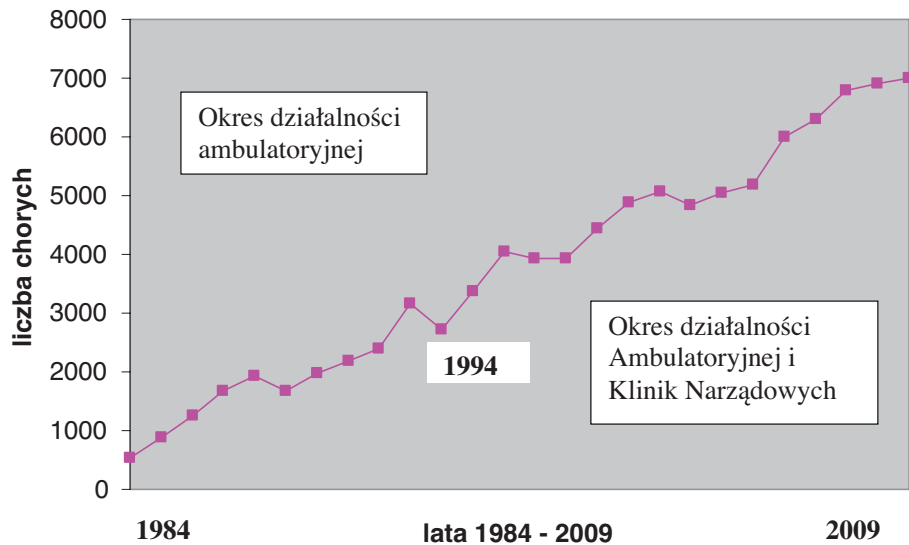
W głębi od lewej: prof. Janina Dziukowa, prof. Edward Towpik, doc. Andrzej Kawecki,
dr Piotr Siedlecki, prof. Tadeusz Lewiński

z pojawieniem się nowego sprzętu i nowoczesnych technik leczenia opracowano nowe protokoły postępowania, zgodnie ze współczesnymi standardami. Strukturę napromienianych chorych przedstawiono na Ryc. 11. Zgodnie z danymi epidemiologicznymi najczęściej napromieniani są chorzy na nowotwory piersi – 19%, płuca – 18% i narządów urologicznych – 17%. Nieco większy jest odsetek chorych napromienianych radykalnie, niż paliatywnie: 56% vs 44%. Potwierdza się również fakt, że większość chorych onkologicznych może być napromieniana w warunkach ambulatoryjnych lub w tzw. Oddziale Stanów Lekkich, a nie szpitalnych: 73% vs 27%.

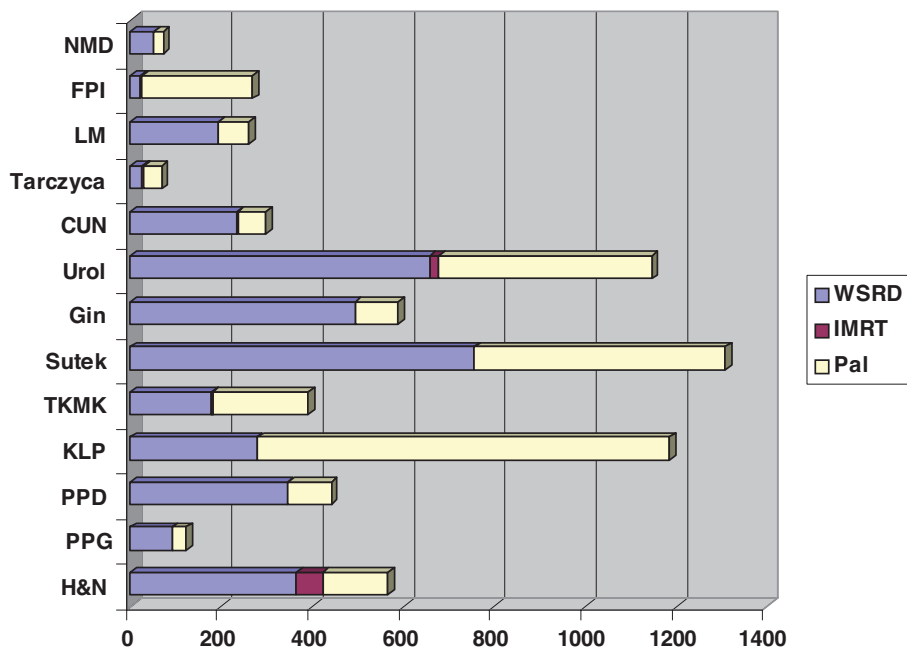
Obecnie w Zakładzie Radioterapii na Ursynowie zatrudnionych jest 21 lekarzy, w tym: dwóch samodzielnych pracowników naukowych, pięciu ze stopniem doktora nauk medycznych i sześciu rezydentów. Dodatkowo współpracują z Zakładem liczni radioterapeuci zatrudnieni w klinikach narządowych. Pracownia Planowania Radioterapii zatrudnia 9 fizyków pod kierownictwem mgr Anny Zawadzkiej. Poprzednimi kierownikami tej Pracowni byli: mgr Paweł Kukołowicz i mgr Maria Kawczyńska. Aparaturę obsługuje około 70 techników. W Zakładzie realizowanych jest wiele badań naukowych, w tym kilka wielośrodkowych i we współpracy z ośrodkami zagra-

Ryc. 9. Dyrektor Centrum Onkologii – Instytutu prof. Marek P. Nowacki i Kierownik Zakładu prof. Krzysztof Bujko dokonują otwarcia nowej części Zakładu Radioterapii

Ryc. 10. Wzrost liczby chorych napromienianych rocznie w ciągu 25 lat działalności Zakładu Radioterapii na Ursynowie

Ryc. 11. Struktura napromienianych chorych w 2007 r.
(WSRD – technika 2D lub 3D; IMRT – technika IMRT; Pal – leczenie paliatywne)

nicznymi. Zaowocowało to licznymi publikacjami w prestiżowych czasopismach, o zasięgu międzynarodowym. Obecnie wyposażenie Zakładu przedstawia się następująco: 8 akceleratorów, 3 symulatory, 1 tomograf komputerowy. Ta nowoczesna aparatura, wykwalifikowany personel i niedawno wyremontowane, przyjazne dla oka wnętrze, dalej będą służyć pomocą potrzebującym.

Dr n. med. Jacek Głowacki
Zakład Teleradioterapii
Centrum Onkologii – Instytut im. Marii Skłodowskiej-Curie
ul. Roentgena 5
02-781 Warszawa
e-mail: jacekg@coi.waw.pl

Piśmiennictwo

- Hliniak A. 10 lat Zakładu Teleradioterapii II w Centrum Onkologii na Ursynowie – Panu Profesorowi Tadeuszowi Koszarawskiemu dedykuję. *Nowotwory* 1995; 45: 211-26.
- Gwiazdowska B. Wspomnienie. *Nowotwory J Oncol* 2002; 52: 537-9.
- Gwiazdowska B, Bulski W, Pruszyński A, Tołwiński J. Historia Zakładu Fizyki Instytutu Onkologii w Warszawie w okresie kierownictwa prof. Cezarego Pawłowskiego. *Pol J Med Phys Eng* 2007; 13: 183-238.
- Kułakowski A, Ruka W, Siedlecki P. Dziesięć lat pracy Klinik Narządowych Centrum Onkologii w Warszawie (1995-2005). *Nowotwory J Oncol* 2005; 5: 401-3.